

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՅԻՈՅ

ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԻՆՆԵՐ ԱՆՈՐԴՈՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Գ.

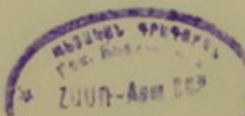
Բարեկարգութիւնը մեր եկեղեցին պիտի պահէ՞ Յիսուս-Քրիստոսի ընդհանրական եկեղեցւոյն մէջ, իր պատմական և զօրծարանական (organic) յարաբերութիւններով, թէ պիտի անջատէ անկէ։

Ասիկա այնպիսի հարց մըն է որ ինքնին կը ծագի բարեկարգութեան գաղափարէն իսկ։ Եթէ ըլլալիք բարեկարգութիւնը ունէ կերպով և չափով պիտի խախտէ Հայց. եկեղեցւոյ գիրքը քրիստոնէական պատմական եկեղեցւոյ մեծ ընտանիքին մէջ, կամ պիտի խաթարէ անոր զօրծարանաւորութիւնը կամ դաւանարանական դրութիւնը, որով իրարու կապուած են մի և ընդհանրական եկեղեցւոյ անդամները (այսինքն յոյն, լատին, գիտի, ասորի, և այլն յարանուանական եկեղեցիներ), այն ատեն Բարեկարգութիւնը կերպով մը կործանած պիտի ըլլայ Հայաստանեայց եկեղեցին։ Վասն զի այս բոլոր եկեղեցիներու ամբողջութիւնն է որ կը կազմէ մի և ընդհանրական եկեղեցին։ Հետեւաբար, ամենէն յառաջ, պէտք է սահմանենք մեր եկեղեցւոյն գիրքը Յիսուս-Քրիստոսի մի և ընդհանրական եկեղեցւոյն մէջ։

Հայց. եկեղեցւոյ Առաքելականութեան մասին խօսելու ատեն այս էջերու մէջ, մենք առիթ ունեցանք չօջափելու այս խնդիրը, և կը յուսանք թէ Սիոնի ընթերցողներ, մանաւանդ Բարեկարգութեան խնդիրով զբաղողներ, մոռցած չեն մեր գրածները։ Ուրեմն գիւրքին պիտի ըլլայ մեզ համար երկու խօսքով հոս ալ ընել այդ սահմանումը Բարեկարգութեան տեսակէտէն։

Ծանօթ Հաւատամքի մէջ Յիսուս-Քրիստոսի եկեղեցին ստորոգւած է իրբ և մի, ընդհանրական, առաքելական եւ սուրբ։

Հայց. եկեղեցին, այս չորս ստորագլխներով նկարագրուած եկեղեցւոյն մէկ անդամն է։ Եւ այս եկեղեցւոյն անդամներն են արեւելեան և արեւմտեան ըսուած բոլոր հին, պատմական եկեղեցիներու խմբաւորումները, որոնք նիկիա - Կ. Պոլսեան հանգանակին (Հաւատամքին) մէջ բանաձեւուած գաւառանքը կ'ընդունին։ Հայց. եկեղեցին ամէն օր կը գաւառի այդ Հաւատամքը և ա-

139-38

ծը, մի, ընդհանրական, առաքելական եւ սուրբ եկեղեցւոյ սուրբերն են, որոնք Յիսուս-Քրիստոսի եկեղեցւոյն միութեան եւ ընդհանրականութեան ըմբռնումին ապացոյցներն են այն ժամանակներէն, երբ եկեղեցական բաժանմունք կամ յարանուանութիւնք երեւան չէին եկած Յիսուս-Քրիստոսի մարմնոյն շուրջ։ Այս կէտին մէջ բարեկարգութեան պատգամը պէտք է ըլլայ՝ պահենք մի եւ ընդհանրական եկեղեցւոյ սուրբերուն յիշատակը մեր եկեղեցւոյ մէջ, բայց աւելցնենք նաեւ մեր ազգային սրբոց յիշատակները, հետեւելով Ս. Վրթմանէս կաթողիկոսի կարգադրութեան, որ յայտարարեց թէ ազգի եւ հայրենիքի համար մեռնողներուն յիշատակը պէտք է օրհնուի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ։

Այս բացատրութիւններէն կը հետեւի թէ Հայց. եկեղեցւոյ բարեկարգութեան մէջ նկատի առնուելիք այնպիսի կարեւոր կէտեր կան, որոնց մօտենալու համար հերիք չէ ունենալ բաղձանք, եռանդ, համարձակութիւն, այլ մանաւանդ զիտութիւն, հմտութիւն, ողջմտութիւն, երկիւղածութիւն, հաւատք եւ սէր. ամէնքն ալ անհրաժեշտ պայմաններ կրօնական եւ հոգեւոր գործերու յաջողութեան համար։

Բարեկարգութեան վրայ խօսելու եւ գրելու ատեն կը շեշտուի նաեւ պարզութեան սկզբունքը, եւ ամէնքս ալ համաձայն ենք այս սկզբունքին շուրջ. բայց պէտք է ուշադրութիւն ընել թէ միայն պարզութեան սկզբունքին եւ ո՛չ թէ ձեւին ու կերպին. որովհետեւ պարզութիւն ուղղորդէ յօտակօրէն չեն բռնէր մեզ թէ ինչ կը հասկնան տառով. որովհետեւ շատ շատ մասնանի կ'ընեն երգ. Դարու Հայց. եկեղեցին, Սահակ-Մեսրոպի ժամանակակից եկեղեցին, եւ a priori (ի յառաջագոհէ) այնպէս կը կարծեն թէ երգ. դարու եկեղեցին, որ 400-500 տարիները կ'ընդգրկէ, պարզ եղած ըլլայ իրենց երեւակայած կերպով. մինչդեռ իրողութիւնը այն է որ երեք Տիեզերական ժողովներ 325էն սկսելով այդ միջոցին տեղի ունեցած են, (նոյն իսկ Քաղկեդոնի ժողովը 451ին եղած է), եւ Յիսուս-Քրիստոսի մի եւ ընդհանրական եկեղեցւոյն դաւանանքը իր վերջնական բանաձևը շատոնց առած է (ժանօթ Հաւատաւով)։

Միայն ժամերգութեան կամ պաշտամունքի մէջ է որ նոր բարդաւածում ունեցած է Հայաստանի եկեղեցին, մասնաւորապէս ներսէս Ծնորհալիի ատեն, երկար ու միօրինակ սաղմոսերգութեան տեղ շարականներ մտած են, Ս. Պատարագը շատ աւելի վայելուչ եւ գրաւիչ արարողութեամբ եւ պաշտամունքով խորհրդակատարութիւն մը եղած է։

Եւ պէտք է դիտել որ հայ պատարագը, ստուգիւ իր արարողական եւ ոյլն արտայայտութիւններով ո՛չ միայն Հայց. եկեղեցւոյ ժամակարգութեան ամեննէն գրաւիչ եւ շինիչ մասը կը կազմէ, այլ նաեւ եւրոպացի եւ Ամերիկացի դիւտողներու վկայութիւնով, Քրիստոնէական եկեղեցւոյ մէջ միայն Հայաստանի եկեղեցին կրցած է այնքան վեհ, կրօնական, ներգործիչ պաշտամունքով մը կատարել Հաղորդութեան Ս. Խորհուրդը։

Եւ պէտք է ընդունիլ որ այս է իրողութիւնը, ո՛չ թէ որովհետեւ մենք հայ ենք եւ եկեղեցին մերն է, անոր համար կ'ընենք այս դնահատումը, այլ որովհետեւ մեր նախնիք կրցած են, իրենց հաւատքին ու իրենց արուեստին անվերապահ զուգորդութեամբը, արտայայտութեան այդ զմայլելի ձևը տալ պատարագի արարողութեան։

Եւ եթէ հիմայ ուղենք վերանայ լնթրեաց վերնատունը և ճիշդ պատե-
քի սեղանը վերականգնենք մեր միտքին մէջ, օգտուելով նոյն իսկ մինչև հի-
մայ Հրէից մէջ պահուած պատեքի սեղանին պատրաստութեան աւանդական և
դանակէն, և պարզութեան սիրուն Հայց. եկեղեցւոյ պատարագին տեղ հրէական
ընթրեաց սեղան մը պատրաստենք ամէն անգամ մեր եկեղեցւոյ մէջ, կ'երթայ
ասիկա և կարելի է ուրանալ դարերու ընթացքին, բրիստոնէական ընդհանուր
եկեղեցւոյ մէջ նուիրագործուած Ս. Հաղորդութեան խորհուրդը կատարելու
համար հետզհետէ զարգացած ձեւերն ու կերպերը մէկդի դնել և վերնատան
պատեքին սեղանը վերականգնել: Այսպիսի յանդգնութիւն մը նոյն իսկ ամէ-
նէն ազատ բողոքական յարանուանութիւններ չունին: Անոնք ալ պատեքի սե-
ղանէն միայն հայց ու գինին առած են, եւ ո՛չ թէ գառնուկը կամ զատիկը,
վտան զի Բիսուս-Բրիստոս պատեքի սեղանին վրայ մասնաւորապէս հաց ու գի-
նին խորհրդանշան ըրաւ իր մարմնին ու արեան և ո՛չ թէ գառնուկը:

Հոս մասնանիշ ընենք այն սխալ ըմբռնումը թէ, ոմանց կարծիքով, կրօ-
նական մարդի մէջ կարելի է վերագառնալ հնութեան և հինը վերականգնա-
ցընել մեր այսօրուան կրօնական կեանքին մէջ: Դժբախտաբար այս բացառու-
թիւնը միայն կրօնքին կամ կրօնական խնդիրներու համար կը պահանջուի եւ
ո՛չ թէ կեանքի ուրիշ խնդիրներու համար ալ. զոր օրինակ, զատիկարակու-
թեան և կրթութեան մէջ չենք հաւնիր հին մեթոտները. հազուադէպ կապուե-
տի մէջ չենք հետեւիր հիններուն, գիտութեանց և արուեստներու մէջ բոլորու-
մին նոր և յառաջդիմական ծրագիրներ ու մեթոտներ որդեգրած է արդի
բրիստոնէայ աշխարհը, նոյն իսկ մեր ուսելու խմելու կերպերը բարեփոխուած
են ու զարգացած, վերջապէս արդի մարդկութեան կեանքն ու կենցաղը բոլոր-
ովին զատուած ու հեռացած է հնութենէն, և այս բոլորը գիտցող ու վայե-
լող մարդիկ կը համարձակին կրօնքի մարզին մէջ դէպի առհաւութիւն ձգտուե-
լներ ընել և յանձնարարել և պահանջել պարզութեան սկզբունքով: Արդեօք
կարելի է այդպիսի պարզութիւն մը գործադրել Հայց. եկեղեցւոյ մէջ:—Ան-
կարելիութիւն մըն է ասիկա:

Բողոքական յարանուանութիւններուն մէջ այնպիսի յաւակնութիւն մը
կայ թէ իրենց աղօթքի և պաշտամունքի ձեւերը համաձայն են առաքելական
դարու պարզութեան. ասիկա ո՛չ միայն յաւակնութիւն մըն է, այլ նոյն իսկ
խնդրախաբութիւն մը: Բողոքականութեան և ոչ մէկ ճիշդ իր պաշտամունքին
ձեւերով նման է առաքելական դարու քրիստոնեաներու պաշտամունքի ձեւ-
բուն:

Բրիստոնէական եկեղեցին նոյն իսկ աւետարանագիրներու և Պօղոսի ժա-
մանակէն իսկ սկսաւ բարեփոխուիլ, զարգանալ, աճիլ և յարմարիլ մարդկային
կեանքի ու կենցաղի ելեւէջներուն: Այդ էր բնական ուղղութիւնը, և եկեղե-
ցին չէր կրնար մնալ և ըլլալ այնպէս, ինչպէս եղած է առաքելական դարուն:

Ասոնք այնպիսի իրողութիւններ են որ սերտ աղերս ունին այժմ յուզուող
Բարեկարգութեան խնդիրներուն հետ, և հետեւաբար չեն կրնար նկատի չառ-
նուիլ երբ կ'ուղենք բարեկարգել մեր եկեղեցին:

(Շարունակելի)